

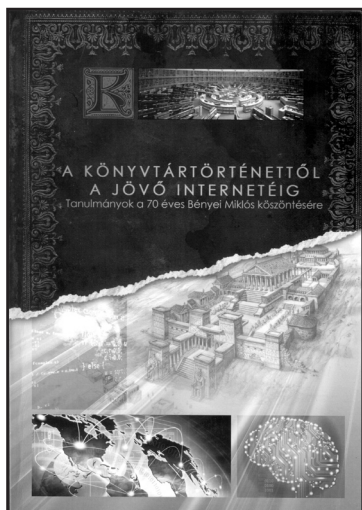

„Hivatástudat és szakmai alázat”

Tanulmányok a 70 éves Bényei Miklós köszöntésére

Tavaly „október 3-án köszöntötték tisztelői, a szakma képviselői” a már majdnem „hetvenesztendős Bényei Miklóst, a tudós könyvtárost a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központban az országos könyvtári napok alkalmából” – szolt a *Szabolcs Online* fényképpel is illusztrált híre. Idén viszont június 21-én a Debreceni Egyetem (a továbbiakban DE) Informatikai Kara és a Kar Könyvtárinformatika Tanszéke rendezett tudományos konferenciát és könyvbemutatót a tiszteletére, aki január 5-én már betöltötte a hetvenet.

Bényei Miklós könyvtárosi, tanári és történész munkássága ezer szállal kötődik a városhoz, noha a Debrecentől kilencven kilométerre északra levő Tiszaladányon született, középiskolás pedig Tokajban volt. Budapesti egyetemi éveit követően – könyvtár-történelem szakos volt – Debrecenben helyezkedett el a megyei könyvtárban. Doktori disszertációja Eötvös József olvasmányaival és könyvtárával foglalkozott (1969) – kiválóságát az ELTE könyvtári tanszékén néhai Fülöp Géza (1928-1998) tanár úr példaként emlegette tanítványai előtt! –, de kandidátusi (1989) és nagydoktori

A könyvtártörténettől a jövő internetéig : tanulmányok a 70 éves Bényei Miklós köszöntésére / szerk. Boda István. – Debrecen : Debreceni Egyetem, 2013. – [6], i-viii, 271, 3 p. ; 1 t.
ISBN: 978-963-318-355-7 : fűzött

címét (2008) történészként szerezte (*Oktatáspolitikai törekvések a reformkori országgyűléseken*, illetve *Kossuth Lajos és Debrecen*). Ne hagyjuk ki azért a felsőoktatásban tevékeny tanárt és oktatószervezőt sem (több főiskolai jegyzet és tankönyv is kötődik a nevéhez), sem helyismereti és bibliográfiai munkásságát; folyóirat-szerkesztői, a Magyar Könyvtárosok Egyesületében és egyéb grémiumokban végzett munkájáról sem szabad megfeledkeznünk. *Ezernél is több* kisebb-nagyobb publikációját is említsük meg, melyek ötven éve látnak napvilágot a szerző szorgalmáról, felkészültségéről, sokrétű mondandójáról és igényességéről tanúszkodva. 2005 májusában ugyan nyugdíjba vonult mind a megyei könyvtárból igazgatóhelyettesként, mind az egyetemről, de az oktatásban – több helyszínen is – továbbra is aktív, és a megyei könyvtárhoz sem lett hűtlen.

A *Festschrift*-ben húsz tanulmány kapott helyet három témacsoportba rendezve, és szerepel benne az ünnepelt szakirodalmi munkásságának utolsó évtizede is, hiszen hatvanadik születésnapja alkalmából már megjelent 1964 és 2002 közötti publikációinak bibliográfiája. A kortársak, kollégák írásai a szakma minden szegletét bejárják érdeklődési területüknek vagy jelenlegi feladataiknak megfelelően. (A „kakuktktojás”, a doktori iskola hallgatója is a debreceni tanszéken folytatja tanulmányait.) Színvonalas hosszabb-rövidebb dolgozatokat olvashatunk, melyekhez a recenzens csak rövid reflexiókat fűzhet (inkább kedvesinálóként, mint szigorú kritikusként).

A vaskos kötet élén – Bényei Miklós színes fotója után – az egykori tanítvány, most kolléga Szerafinné Szabolcsi Ágnes *Köszöntés (Bényei Miklós 70. születésnapjára)* című személyes hangvétellű írása szerepel, ezt követi a gondos szerkesztő, Boda István *Előszója*, mely a könyv szerkezetének bemutatása után tanulmányról tanulmányra haladva ébreszt kedvet az olvasáshoz a IV–VIII. oldalon.

Az első rész témája *A könyvtárosképzés múltja, jelene és jövője*. A nyitó írást Bazsa György, a DE egykori rektora jegyzi (*Gondolatok a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folyó informatikus-könyvtáros képzésről*). A cikket 1991 áprilisában publikálta a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban, de ma is érdekes írás, joggal került a kötet élére. Az *informatikus könyvtáros szak* a Természettudományi Karon indult 1989-ben, amikor Bazsa professzor a kar dékánja volt. A cikk esszészerűen mondja el gondolatait az informatikáról, a számítógépes informatika forradalmi hatásáról, az *informatikus-könyvtáros* elnevezéséről (így kötőjellel, ahol az előtag is főnév!), a képzési célról, a nem tanári „felszak” párosításáról (angollal), majd a tantervről (tárgyairól, struktúrájáról, belső arányairól). „*A debreceni képzés debrecenisége abban a háttérbázisban is érvényre juthat, amit a város*

könyvtári környezete jelen? – ezek a gyakorlat szinterei lehetnek, magas technikai feltételekkel és személyi háttérrel. (Bár a képzés 1991-ben csak a második évnél tart, Bazsa professzor derűlátóan tekintett a jövőbe – joggal.)

Boda István docens (DE Informatikai Kar Könyvtárinformatika tanszék) *A Könyvtárinformatikai Tanszék első három éve a Debreceni Egyetem Informatikai Karán. Történet, jövőkép, stratégia* c. írása Bazsa professzor úr fejtegetéseit egészíti ki, folytatja. Az 1989-ban indult képzés tantervének kialakításában és az oktatás előkészítésében központi szerepet játszott Bényei Miklós, de közreműködött Arató Mátyás, az egyetemi számítóközpont vezetője, Gomba Szabolcsné könyvtárigazgató és a tanulmány szerzője is. Az *Előzmények és a jelenlegi helyzet* felvázolása után – ahol az informatikus könyvtáros szak létrejöttét, speciális (debreceni) jellemzőit, majd a felsőoktatás (bolognai) átalakítása (2006) után indított szakirányokat írja le – rátér a *Jövőképre*, amelyben a korszerű képzés jellemzőit és prioritásait fogalmazza meg. A *Stratégia és megvalósítás* részben a fokozott hallgatói részvételre, az új technológia használatára és az idegennyelv tudás fontosságára hívja fel a figyelmet. (Ez a tanulmány is megjelent a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 2011. 6. számában.)

A Nyugat-Magyarországi Egyetem (Savaria Egyetemi Központ Könyvtár- és Információtudományi Intézeti tanszék) munkatársai, Pálvölgyi Mihály, Murányi Péter és Bognárné Lovász Katalin a *Szombathelyi informatikus könyvtáros mesterképzési tapasztalatok a szakmai és általános kompetenciák fejlesztésében* c. tanulmányukban jóval többet adnak, mint az MA képzés tapasztalatait: a szakmai képzés megújításáról és a bolognai reformról is országos áttekintést kapunk.

Lengyelné Molnár Tünde főiskolai docens és Kis-Tóth Lajos rektorhelyettes, főiskolai tanár (Eszterházy Károly Főiskola, EKF) *Az egri informatikus könyvtáros képzés a kezdetektől napjainkig* címmel írt alapos tanulmánya áttekinti az egri főiskolai képzés létrejöttét és húsz

esztendejét, melynek az ünnepelt is részese volt vendégoktatóként. (A 2004/2005. tanévben már nappali egyetemi képzés, illetve kiegészítő levelező oktatás is indult. Távoktatási rendszerük egyedülálló az országban; idén pedig könyvtáros tanár szakot is indítanak.)

Szerafinné Szabolcsi Ágnes főiskolai tanár (Nyíregyházi Főiskola Matematika és Informatika Intézet) *Az online információkeresés kurzus oktatási tapasztalatai a Nyíregyházi Főiskolán* c. tanulmányában az önálló tantárgy felépítéséről, az oktatásban használt DIALOG CIP adatbázis alkalmazásáról számol be, majd kitér azokra a nehézségekre, melyek a diákok általános műveltségének és az idegen (angol) nyelv ismeretének hiányából és a gyakorlatoknak a főiskolához való kötöttségéből adódnak. (Horrorfilmbe illő a tanulmány lezárása: jól felszerelt néhai olvasótermükben ma már egy bank működik...)

Az első részt Bartos Éva nyugalmazott igazgató és Hangodi Ágnes osztályvezető (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet, OSZK KI) tanulmánya zárja *Kötelékben a könyvtárosokért. Bényei Miklós és a Könyvtári Intézet közös erőfeszítései a könyvtáros pálya jobbtáráért* címmel. „*Az ünnep ürügyén*” a szerzők átgondolták „*azt a több mint tíz éves tevékenységet, amelyet a Könyvtári Intézet [...] Bényei Miklós folyamatos és hathatós támogatásával folytatott, elsősorban a humán erőforrás, azaz a könyvtárosi életpálya korszerűsítése, a könyvtárosok versenyképességének megőrzése érdekében.*” A címben szereplő *kötelék* több szálból áll. Bényei meghívta a Könyvtári Intézetet a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség közös oktatási és képzési munkacsoportjába, közreműködött *Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés és a Továbbképzés felsőfokon* sorozatban szerzőként, rendszeresen publikál a *Könyv, Könyvtár Könyvtárosban*, a *Könyvtári Figyelőben* (utóbbinak szerkesztőbizottsági tagként segítőtje is volt), 2010-ben irányításával megszületett a 60 órás helyismereti továbbképzési program. A tanulmány ezután részletesen szól *A könyvtáros pálya vonzóbbá tétele* stratégiai bizottság munkájáról, a segéd-

könyvtáros-képzés állomásairól és az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) átalakítása következtében előállt problémákról. (A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2013. februári számában ez az írás is elolvasható.)

A Fejezetek a könyvtár- és művelődéstörténetből c. második rész tanulmányai elsősorban a könyvtártörténet iránt érdeklődők kedvében járnak.

Sipos Anna Magdolna, a Pécsi Tudományegyetem (PTE) Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézete igazgatója *A Magyar Könyvszemléltől Ferenczi könyvtártanáig. A magyar könyvtári szakirodalom hivatkozásainak és szakirodalom szemlézésének vizsgálata a magyar könyvtárügy kialakulásának évtizedeiben, 1876–1920-ig* c. dolgozata a *Magyar Könyvszemle*, a *Könyvtári és Múzeumi Értesítő* évfolyamainak (1876–1920/21, 1907–1916), valamint Ferenczi Zoltán *A könyvtártan alapvonalai* c. művének (1903) bibliometriai vizsgálata alapján bizonyítja, hogy XIX. század utolsó harmadában kialakuló magyar intézményrendszer és a magyar szakmai kultúra lépést tartott a világban zajló fejleményekkel, trendekkel, eseményekkel. Bemutatja, hogyan tükröződik mindez a fent említett forrásanyagban; módszere az ismertetett könyvekre és folyóiratokra, cikkekre való hivatkozások elemzése. (Az eredményeket táblázatok teszik még szemléletesebbé.)

Barátné Hajdu Ágnes egyetemi adjunktus és főiskolai tanár (ELTE és a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Kar Könyvtár- és múzeum-pedagógiai szakcsoport) helyi témát választott. *A tanítók és a Csongrád Vármegyei Általános Tanítóegyesület a két világháború közötti Hódmezővásárhelyen* c. tanulmányában habilitációs értekezésének egyik fejezetét dolgozta át és bővítette ki a kötet számára, fontos levéltári dokumentumokkal szolgál a megye tanyasi iskoláiban fontos szerepet betöltő tanítók életéről és kulturális tevékenységéről.

Czeglédi László főigazgató, adjunktus (EKF Tittel Pál Könyvtár és Médiacentrum) egy felvidéki család könyves kultúrájának az alakulá-

sát térképezi fel *Könyv és művelődés a radványi kastélyban* c. dolgozatában. Az egykor a Besztercebánya közeli településen századokon át élő Radványi-család történetét, kiemelkedő alakjait és könyvgyűjtési szokásait kísérli meg rekonstruálni a meglévő, megmaradt adatok és források alapján.

Goda Éva tanszékvezető főiskolai tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem Kommunikáció- és Társadalomtudományi Intézet Könyvtár tanszék) *Gróf Széchenyi István és az egyesületi élet kibontakozása* c. írásában röviden összegzi a „legnagyobb magyar” reformkori közösségformáló törekvéseit.

Agárdi Péter egyetemi tanár (PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézet) *József Attila és a Márciusi Front* c. írása egyszerre emlékezés a mozgalom 75. évfordulójára, de elvégzi a költő és a mozgalom viszonyának a vizsgálatát is a *Hazám* c. vers alapos elemzésével. (A tanulmány ugyanakkor Bényei Miklósnak a Márciusi Frontról 1989-ben írt tanulmányára is reflektál, melyből mottóját vette.)

Dani Erzsébet adjunktus (DE Informatikai Kar Könyvtárinformatika tanszék) tanulmánya *A kulturális emlékezet, mint identitás-megtartó erő, a trianoni traumát követő erdélyi irodalomban (Ignác Rózsa példájával)* aktuális és fontos kérdést vizsgál: Ignác egyik regénye, az *Anyanyelve magyar* (1937) alakjainak az elemzésével vizsgálja az erdélyi magyar kisebbség identitás-megőrzésének kérdését.

Szabó József egyetemi magántanár (DE Informatikai Kar Alkalmazott Informatika tanszék), a tanszék egykori vezetőjének *A kör* c. dolgozata a „hely szellemének” megfelelően érdekes és a laikusok számára is érthető, a hétköznappal szorosan összefüggő, érdekes matematikai problémákat tárgyal példákkal. (A júniusi könyvbe mutatón a többi szerzővel szemben új témával rukkolt elő, *Bolyai János geometriájáról bölcsészeknek* címmel értekezett.)

A harmadik nagy témakör *A helytörténettől a jövő könyvtára felé* címet viseli.

Koltay Tibor tanszékvezető főiskolai tanár

(SZIE Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar Informatikai és Könyvtártudományi tanszék) *Globalitás, lokális, amatőrök* c. dolgozata több szállal kapcsolódik Bényeinek a helyismerettel kapcsolatos gondolataihoz, így a globalizációhoz, a helytörténet kutatóinak típusaihoz (hivatásos, amatőr, dilettáns) és a lokális szerepéhez. Koltay kifejti véleményét ezekről és a kapcsolódó problémákról – például a figyelemgazdaságról, a globalitás és a lokális egyensúlyáról, a Web 2.0-ról, a kritikai hozzáállásról stb. –, miközben a nemzetközi szakirodalomra is kitékint. A tanulmány végén (*Összegzés helyett*) a helyismereti dokumentumokat feldolgozó digitális könyvtárak szerepének növekedéséről és a már létező helyismereti digitális könyvtárakkal foglalkozik, majd kitér ezek gyakorlati felhasználására a képző intézményekben.

Nyíri-Müller Zsuzsanna PhD hallgató (DE Informatikai Tudományok Doktori Iskola) témája *A hamburgi Commerzbibliothek múltja, jelene és jövője – helyismereti kitekintéssel*. A dolgozat az 1735-ben alapított, a világon első közgazdaságtudományi szakkönyvtár hányatott történetével és mai problémáival foglalkozik.

Tanyiné Kocsis Anikó főiskolai docens (Nyíregyházi Főiskola Matematika és Informatika Intézet) gyakorlati kérdéssel foglalkozik. *Új tendenciák a könyvtári szolgáltatások népszerűsítésében* címmel a közkönyvtárak szolgáltatástípusait, a népszerű Könyvtár 2.0 alkalmazások jellemzőit, előnyeit tekinti át, írása végén pedig négy könyvtár új szolgáltatásait ismerteti. Végkövetkeztetése az, hogy „szemlélet- és eszközrendszer-váltásra van szükség”.

Nagy László nyugalmazott igazgató (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár) *Hivatástudat és szakmai alázat* c. írásában az ünnepelttel kapcsolatos emlékeit idézi fel, és mestereiként Tóth Gyulát, Csendes Jánost és Bényei Miklóst nevezi meg. A legfontosabb vezetői tulajdonságnak a szenvedélyességet, a populistá stílust (értsd alatta a munkatársak bevonását és partnerként való kezelését) és a felelősségvállalást tekinti.

Eszenyiné Borbély Mária egyetemi adjunktus

(DE Informatikai Kar Könyvtárinformatika tanszék) a megyei könyvtár egykori igazgatójaként három évben végzett felmérése eredményeiről számol be a *Szervezeti önértékelés a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központban* c. tanulságos dolgozatában. (A kérdőív az új megyei könyvtár épületébe való költözés előtti, utáni és a tavalyi évben – akkor már a létszámcsoökkentésen is „átesett” – szakmai közösséget vizsgálta.)

Tóth Erzsébet, aki maga is Bényei-tanítvány volt, majd az OSZK, később a Nyíregyházi Főiskola könyvtári tanszékének, jelenleg a DE Informatikai Kar Könyvtárinformatika tanszék munkatársa *A Bibliotheca Corviniana kódexei és digitalizálásuk* címmel Mátyás király könyvtárának létrejöttéről, jellemzőiről és utóéletéről értekezik (a szakirodalom alapján), majd a magyarországi corvinák utóbbi években lezajlott digitalizálásáról számol be. (Írását Bényei Miklósnak ajánlja.)

A fejezet záró tanulmányát Tóvári Judit főiskolai tanár (EKF Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar Informatika tanszék) *Az információs társadalom kihívásai és a kulturális örökség. Az Europeana és az American Memory* címmel jegyzi. Kitűnő áttekintést ad az Európai Unió információs politikájáról és programjairól az 1990-es évektől napjainkig, majd az európai digitális könyvtár (The European Library, TEL) létrejöttét és fejlődését mutatja be, végül az amerikai kulturális emlékezet programját ismerteti, részletesen kitérve annak az oktatásban való sokoldalú felhasználására is.

A gyűjteményes kötetet a *Bényei Miklós szakirodalmi és publicisztikai munkássága 2003-2012* c. fejezet zárja, mely közel negyven oldalt tesz ki. A bevezetés (*Tájékoztató*) és a rövid önéletrajz után, mely tíz év szakmai és magánéleti eseményeit veszi számba, a publikált tanulmányok, cikkek, előadások, valamint a lektorált művek és a szerkesztett folyóiratok tételei (szerzője maga az ünnepelt) következnek. Szerepelnek a *Bényeiről* szóló tételek (könyveinek ismertetései, róla szóló lexikoncikkek stb.) is a 2003-ban megjelent személyi bibliográfiához hasonlóan.

(Sajnos, a szerző szándéka ellenére – egy kivétellel – elmaradt a róla szóló írások kurziválása, s a bevezetőben ígért összevont mutató is hiányzik, de ez és néhány kisebb sajtóhiba nem von le semmit a kötet értékéből, melynek elolvasását jó szívvel ajánlom minden érdeklődő informatikus vagy könyvtáros kolléga figyelmébe.)

Az utolsó három oldalon a *Közreműködők jegyzéke* és a *Tabula Gratulatoria* található. Utóbbin – három kivétellel (nemzeti könyvtárunk

főigazgatóján, a Nyíregyházi Főiskola és a Szent István Egyetem egy-egy munkatársán kívül) – csak debreceniek nevei találhatók. Most azonban hadd csatlakozzék a *Könyvtári Figyelő* szerkesztősége is a gratulálókhoz, hiszen az ünnepelt nemrég még a munkatársunk volt: kívánunk műveidnek értő olvasókat, tanítványaidnak értelmes célokat, Neked jó egészséget. Isten éltesen sokáig, Miklós!

Murányi Lajos

Napjaink könyvtári világának aktuális kérdései

Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben / szerk. Kiszl Péter. – Eger, Líceum Kiadó, 2013. 310 p.
ISBN 978-963-9894-98-3

Ketten ugyanarról a könyvről

1. Ajánlás egy különleges kötethez

Hazai könyvtári szakirodalmunk a közelmúltban egy újszerű gyűjteményes kiadvánnyal gazdagodott. A kötet az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet mester tagozatán az elmúlt néhány évben végzett hallgatók legsikeresebb szemináriumi dolgozataiból közöl válogatást.

A közzétett tanulmányok mindegyike a könyvtárügy egy-egy aktuális témakörét, problematikáját elemzi. A dolgozatok a szerzők jó problémameglátásáról, önálló és logikus gondolkodásáról tanúskodnak, továbbá bizonyosságot tesznek arról, hogy készítők jártasak a tudományos munka alapvető technikai kérdéseiben is.

Az illusztrációkkal, táblázatokkal, jegyzetekkel gazdagon ellátott közlemények után azok rövid összefoglalása, valamint magyar és angol nyelvű kivonatuk olvasható.

Jelen írásomban az egyes értekezésekkel nem kívánok részleteiben foglalkozni – ezt meghagyom recenzens kollégámnak – hanem magáról a vállalkozásról, a gyűjteményes munka közreadásának hasznáról, jelentőségéről szeretném néhány gondolatomat közreadni.

A szemináriumi munkák publikálását több szempontból is szerencsésnek, üdvözlendőnek tartom.

A tágabb közvéleménynek, érthető módon, vajmi kevés ismerete van a képző intézményekben folyó oktatói munka tartalmi kérdéseiről. Ezért a leendő munkáltatók nem tudhatják, hogy mit várhatnak a frissen végzett ifjú munkatársaktól, hogy a jövő szakemberei mennyire felkészültek, milyen ismeretekkel rendelkeznek. A szemináriumi munkák némi betekintést engednek a Tanszéken folyó oktatómunka jellegébe, s ez hasznos információkkal szolgálhat a könyvtári gyakorlat számára, mely egyben vissza is hat a képzésre, ezzel segítve a programok tartalmi alakítását.

A kötetben bemutatkozó ifjú szerzőknek valószínű, hogy az itt közölt tanulmányuk az első nyomtatásban megjelent írásművük, s ezzel a publikációval léptek a nyilvánosság elé. A hallgatóknak e bemutatkozás két szempontból is hasznos: egyrészt átestek a „tűzkeresztségen”, megérezhették a tudományos munka ízét, a siker élményét, s ezzel remélhetőleg bátorítást kaptak a kutató munka folytatására, ugyanakkor belekóstolva, megismerhették a publikációs tevékenység technikai jellegű fogásait, s a gyakran vele járó gyötrelmeket is. E vállalkozás, a szemináriumi dolgozatok közreadása a tehetséggondozásnak egy sajátos formájának is tekinthető, melyből hosszabb távon a könyvtáros szakma sokat profitálhat.

Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet munkatársai az utóbbi időben mind gyakrabban vállalnak szerepet különböző könyvtár-szakmai rendezvényeken, az MKE és az IKSZ által szervezett fórumokon, s kapcsolódnak be szakmai szervezetek munkájába. Az Intézet pedig blogja révén teszi széles körben publikussá híreit, ill. a szervezett programokat,

szakmai rendezvényeket, melyeken gyakorta a könyvtáros szakma prominens képviselői az előadók.

A könyvtártudományi tanszék és a könyvtáros szakma szorosabb együttműködését példázza e kötet megjelentetése és annak szakmai bemutatása is, melyre széles nyilvánosság előtt, a Fővárosi Szabó Ervinban került sor, a méltatásokat a Magyar Könyvtárosok Egyesületének és az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek a vezető képviselői tartották.

Remélhetőleg a jövőben további hasonló törekvéseknek lehetünk szemtanúi. Ezekkel a gondolatokkal ajánlom a kötetet a kollégák figyelmébe.

Szabó Sándor

2. A kötet elemzése

Általános benyomások

Több szempontból is úttörő jelentőségű kötet látott napvilágot az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének jóvoltából, az egri Líceum Kiadó gondozásában. Önmagában ez a kooperációs modell is mintaértékű a könyvtáros hallgatók tehetséggondozása kapcsán, mert példát szolgáltat az erőforrások ésszerű megosztására és az intézményközi együttműködésre.

Mint ahogy a kötet bevezetőjéből rögtön kiderül, az összeállítás fő célja, hogy bemutatkozási lehetőséget adjon az ELTE BTK mesterszakos hallgatói számára, akik a publikálás kissé elhúzódtott időpontjára már a szakma számos területén elhelyezkedett gyakorlati szakemberekké váltak. Így válik az objektív körülmények kapcsán adódott késedelmes megjelenés részben előnyössé. A téma kiválasztása igen aktuális, hiszen nem sok kísérletet láttunk eddig arra, hogy a hazai és nemzetközi könyvtárügy fejlődési trendjei kapcsán ilyen színes, csokorszerű összeállítás készüljön, mely egyben a fiatal szakemberek tehetséggondozásának ígéretes első lépését is megteremti. Egyszerre ad képet a hallgatók érdeklődési területeiről és az ELTE

BTK intézetében folyó színes munkáról. Nagyon nagy a jelentősége a kutatói pályán az első lépések megtételének és az olyanfajta oktatói tehetséggondozási, mentorálási tevékenységnek, melynek eredményéről e kötet számot ad.

A kiadvány szerkezete már első pillantásra könnyen áttekinthető. Teret kapnak benne a könyvtári kommunikációhoz, a könyvtárosképzéshez kötődő izgalmas és releváns témakörök, az igazi szakmai csemegéket azonban a recenzens számára leginkább a ráadás témakörben összefoglalt publikációk adják könyvtári menedzsment, marketing, felhasználói elvárások, könyvtárépítéssel témakörökben.

A kiadvány megjelenésének elhúzódása objektív körülményekre vezethető vissza. Annyi azért általánosságban megállapítható, hogy a késedelmes megjelenés nem hatott igazán pozitívan a kötetben közölt tanulmányok aktuális információértékére nézve. Néhány téma esetében ígéretes szándék tapasztalható a tényanyag megjelenés előtti aktualizálására az eredeti publikációs állapothoz képest, de ez a szemlélet nem vonul végig következetesen az egész kötetben. Az információs szakemberképzés amerikai, brit, cseh és norvég példáinak ismertetése kapcsán például a publikációs, információs érték a késlekedés miatt határozottan csorbát szenved (az egyes fejezetek vázlatos áttekintő elemzésében visszatérek még erre a problémára).

A kötet fejezeteinek arányaival a recenzens alapvetően elégedett, hiszen a négyből három fejezet (kommunikáció, képzés, ráadás) jól pozicionált, kár, hogy az izgalmas „ráadás” fejezetben felvázolt néhány téma (könyvtári menedzsment, marketing) kifejtése kissé szűkre sikeredett. Ezzel szemben áll a pályázatokról szóló rész, melynek első tanulmánya tematikailag kicsit kilóg a kötetből, és terjedelmileg is túl hosszú lett. A továbbiakban rövid áttekintést nyújtok az egyes fejezetek kapcsán kialakult benyomásaimról.

Kommunikáció

Az első fejezet tanulmányai igen hasznosak, mert többféle szempontból is tükröt tartanak a

magyar könyvtáros szakma elé. Az első szempont, hogy milyen általános kép alakul ki róluk a nyomtatott és az elektronikus médián keresztül. Második szempontként e szakmai közösség belső kommunikációjának sajátosságai is előkerülnek. A harmadik fontos nézőpont pedig a könyvtári rendezvényeken keresztül a célközönség felé zajló kommunikációs formák bemutatása.

Ungi Zsuzsanna és *Zahari István* példája rámutat arra, hogy a könyvtárak kétféle módon tudják a média ingerküszöbét megugrani: rendezvényeken készülő beszámolókon, illetve valamilyen könyvtári furcsaságról, kirívó problémáról szóló bulvárhíradáson keresztül. A tanulmány egyik tanulsága, hogy nem igazán lehet e kommunikációs forrásokra támaszkodni a könyvtári világról való tájékozódás során. A diagramok, statisztikák igen kifejezőek, még akkor is, ha nem teljességre törekvő, nem reprezentatív a mintavétel. Az már egy külön társadalmi kórkép, hogy az adófizetők pénzéből működő Magyar Rádió hogyan zárja el archívumát a tudományos tevékenység előtt. Ez a fajta abszurd gyakorlat alighanem páratlan Európában, és nagyon jó, hogy e tényre rávilágítottak a szerzők.

Erdélyi Ildikónak az országos könyvtári rendezvényekről szóló munkája szintén igen jól tagolt, mondandójának alátámasztására bőségesen élt az ábrák és grafikonok adta illusztrációs lehetőséggel. A könyvtárak által szervezett országos könyvtári rendezvényeket, kampányokat a szerző felettébb sikeresnek ítéli, de a képet árnyalja az a kérdés, hogy mennyire lehet megtartani könyvtárhasználóként hosszabb távon a fiatal korosztály tagjait. A válasz szerint az egyszeri kampányokon túl elsősorban a könyvtárak „portfóliójába” beilleszthető különféle hasznos szolgáltatásokkal lehet hosszú távon megtartani a használókat. A szerző konklúzióját érdemes lenne megszívlelni.

Bilcsi Erika a könyvtáros szakma belső szakmai kommunikációját elemzi írásában. Szép áttekintést nyújt a szakmai rendezvények különféle típusairól, s azok dokumentációjáról. Az élénk szakmai párbeszéd igénye egyre fokozottabban érinti meg a hazai könyvtáros közösséget, ami

feltétlen pozitív fejlemény. Azonban figyelmeztető az a tanulmányban felvetett kérdés, hogy a szakmai döntéshozatal vezető pozícióiban lévő szereplők mennyire kommunikációképesek e rendezvényeken keresztül, illetve mennyire van igény a velük folytatott konzultációkra. Találón burkolt figyelmeztetése a tanulmánynak, hogy a különféle európai uniós fejlesztési projektek különféle nyitó és záró rendezvényei sokkal inkább protokolláris nyüggként jelennek meg. Szerencsésebb lenne továbbá a szakmai fejlődést elősegítő, az eredményeket összegző, s a következő lépések irányába előremutató hasznos eszközként tekinteni ezekre.

Nagy Zsolt né a szakmai információáramlás fejlődését a Katalist elektronikus levelezőlista kommunikációjának elemzésével vizsgálja. Bemutatja magát a szolgáltatást, annak evolúcióját, majd rávilágít a kommunikációt jellemző főbb témakörökre 2004 és 2009 októbere között. A lista egyre inkább a szűk könyvtár-informatikai kezdeti profilból kiindulva általános szakmai vita- és információs fórummá vált mintegy párhuzamosan az online nyilvánosság szakmai kiépülésével. A kvalitatív alapú vizsgálatot jól kiegészítik a kommunikáció kvantitatív alapú jellemzőit felvillantó grafikonok. Érdekes végigkövetni a tanulmányon keresztül a listaforgalom mennyiségi alapú fejlődését is (a forgalom és a tagok száma alapján).

Képzés

A képzésről szóló fejezetben belül három markáns témakör különíthető el. Az első két tanulmány külföldi példákat tárgyal, a második kettő a hazai BA, illetve MA szintű könyvtárosképzésre fókuszál, a fejezetvégi publikáció pedig a frissen diplomázottak munkaerő-piaci helyzetét járja körül.

Goda Beatrix adatgazdag tanulmánya táblázatokkal kiegészítve nyújt áttekintést a felsőfokú információs szakemberképzés helyzetéről a német nyelvterület három államának bemutatásával (Ausztria, Németország, Svájc). Ausztriát és Svájcot általánosabb jelleggel, a német képzési

trendeket konkrét intézményi példákon (Lipcse, Berlin) keresztül szemlélteti. Igen hasznos annak felvillantása, hogy hányféle képzési keretben, s milyen különféle szakmai képzési prioritásokkal valósul meg az információs szakemberképzés a tárgyalt országokban. A tanulmány értékét nagyban emeli a konklúzió, amely rámutat a kritikai gondolkodás és a tartalomelemzés kulcskompetenciái fejlesztésének szükségességére a felsőfokú képzés minden szintjén.

A recenzensnek sajnálattal kell megállapítania, hogy *Nagy Ildikó* tanulmánya fájó minőségi kontrasztban áll *Goda Beatrix*ével. A témakör mindkét esetben ugyanaz (információs szakemberek felsőfokú képzése), de a például szolgáló intézmények köre amerikai, brit, cseh, és norvég egyetemekre koncentrálódik. Az egyik fő probléma az volt, hogy a cseh és norvég példák a nemzeti nyelv tudása nélkül, csupán a képzések honlapjait használva csupán igen részlegesen szemléltethetők. Mindenképpen szükség lett volna járulékos információk beszerzésére, például az adott intézményi partnerek oktatóinak bevonásával. A norvég példa esetében még alapvető félreértésekkel is találkozunk: a Digital Library Learning nemzetközi mesterképzés ugyanis, amely a cikk írásának időpontjában az Erasmus Mundus program része volt, nem tartozik a nemzetközi csereprogramok közé. Ez önálló nemzetközi mesterképzési kurzus három egyenrangú, konzorciumba tömörült szereplővel, ahol a koordinátori szerepet valóban és kétségkívül a norvég intézmény tölti be. A képzésről – indulása óta – angol nyelven elérhetőek az interneten a megfelelő információk.

A másik fájó hiányosság, hogy a tanulmány megírása és a publikálás között eltelt időben, Oslóban komoly tanrendi reform történt, amelynek következtében a tanulmányban közölt leírás a norvég mesterképzésről aktualitását, hangsúlyait veszítette. Szükség lett volna a tanulmány publikálás előtti átdolgozására, akár külső segítség bevonásával (ugyanis a képzési struktúra és tanegység-leírások jó része csak norvégul érhető el a világhálón).

Hiába sikerült tehát jól felépíteni a tanulmányt

az IFLA irányelvek és néhány globális trend bemutatásával, annak információértéke összességében nem megfelelő határfokú (reméljük, hogy nem válik további szakmai publikációk hivatkozási alapjává).

A hazai BA és MA programokat összehasonlító tanulmányokat *Csónaki Boglárka* és *Fecz Ágnes* tollából ígéretes kezdeményezésnek lehet tekinteni. A probléma itt is ugyanaz: túl hosszú az átfutási idő a publikáció megszületése és a könyv megjelenése között. Az elemzések a képzés kezdeti állapotát ábrázolják a bolognai folyamat hazai kibontakozásának időszakában. Nagyon hasznos lenne, ha az elemzéseket tovább folytatnák a hallgatók, és bemutatnák, hogy milyen kihívások, fejlődési trendek érvényesülnek a hőskort követő időszakban. *Csónaki Boglárka* igen jól rámutat a BA képzések kapcsán a tantervi modellek közös (kötelező) elemeire, éppen úgy, mint a számos specializáció által biztosított, markánsan eltérő képzési modellek kialakulásának trendjére. A mesterképzések esetében az egységes tantárgyi felosztás mögött álló kurzusok palettája (s az egyes tárgycsoportokhoz, kurzusokhoz tartozó kreditérték) még színesebb, mint a BA szint vonatkozásában, s ennek különböző árnyalatairól is megfelelő képet kapunk *Fecz Ágnes* tanulmányában. Az igen összetett könyvtár- és információtudományi diszciplína egyes eleminek naprakész követése bontakozik ki mint alapvető cél a tantervek megalkotásánál. S hogy mely tantervi modellek tudnak a munkaerőpiac érdekeinek leginkább megfelelni, s hogy a tudományfejlődés milyen változásokat kényszerít ki, még sokáig izgalmas publikációs téma maradhat a jövőben is.

Varga Mária a frissen diplomázottakat érintő munkaerő-piaci kihívások kapcsán arra mutat rá, hogy égető szükség lenne arra, hogy a felsőoktatási intézmények végre kiépítsenek Magyarországon is egy jól működő diplomás pályakövető rendszert. Ennek hiányában voltaképpen a sötétben tapogatózunk a kurrens helyzetkép felmérését tekintve. A tanulmány rámutat, hogy a bolognai folyamat során a képzések nagymérvű átalakítását nem előzték meg

hatásvizsgálatok. A képzés számos tekintetben a mai magyar munkaerő-piaci valóság előtt jár, nem illeszkedik ahhoz. (Persze, ilyenkor a recenzensben felmerül a megállapítás, hogy ez inkább a könyvtár szférát érintő súlyos kritika kellene, hogy legyen, s kevésbé a kurrens ismereteket átadó képzőintézmények felelőssége.) A könyvtári szférában a legtöbb esetben nem segíti megnyugtató munkahelyi környezet a friss diplomások beilleszkedését és szakmai szocializációját. Az információfeldolgozáshoz kötődő piaci munkáltatói szegmensek felé pedig a marketingmunkát kellene fokozni a képzőintézmények részéről a közös pontok megtalálására a reális munkaerő-piaci igény felmérésére. Ki kell mozdulni a láthatatlanság állapotából. Rugalmasság, innovatív hozzáállás, megfelelő marketing az egyes képzési programok irányítói részéről: nagyon jó összegzése ez a kihívásokra való válaszra szolgáló felsőoktatási szakmai képzési attitűd főbb elemeinek. Azon már lehet elmélkedni a szerző sorai kapcsán, hogy mégis ki és mely pozícióban minősül (a könyvtári, illetve piaci szférában) a saját végzettségének megfelelő munkakörben alkalmazott diplomásnak, akiknek megfelelő számú kibocsátását a leginkább szem előtt kell tartani. Abban viszont a recenzens feltétlen egyetért, hogy a nem megfelelő szintű elhelyezkedésből adódó anyagi, pszichés és tudásáldozatból fakadó károkat, ha lehet, el kellene kerülnünk.

Pályázatok

A pályázatokról szóló fejezet első tanulmánya *Koletár Katalin* tollából kicsit túldimenzionálnak tűnik. A tanulmány maga is utal arra, hogy ez egy dinamikus, folyton változó terület, s az alapvető trendek felvázolása mellett a publikálás idejére sajnos a részletes, praktikus leírások a folyton változó pályázati környezetben inkább csak történeti érdekességekkel bírnak. (A recenzens ezt a fajta részletes gyakorlati bemutatást inkább a rövidebb átfutási idejű könyvtári szaksajtó, illetve önálló praktikus tájékoztató kiadványok kereteihez érzi méltónak.) Temati-

kájában sem tűnik e pályázatokkal foglalkozó fejezet a címben felvázolt témához (könyvtárügyi trendek) illeszkedőnek.

A második tanulmányt, melyet *Csoma-Simon Mária* jegyezte, és az NKA pályázatok kapcsán fellépő főbb trendekre koncentrált, sokkal jobban illeszkedik a kötet tematikai trendjébe. Talán elég lett volna kiegészíteni ezt az alkotást az első tanulmány által felvázolt főbb trendek leírásával az európai uniós pályázati környezet kapcsán. Egyetlen kompakt, társszerzők által írt tanulmány tematikailag is jobban illeszkedhetett volna a kötet keretei közé, és így talán több tér, hely jutott volna a ráadás fejezetben tárgyalt témák bővebb megtárgyalására is.

Ráadás

A mű legérdekesebb és legértékesebb szegmensének ez a ráadás fejezet tűnik, melyben számos témakör kapott helyet (könyvtárépítéssel, felhasználói elvárások felmérése, könyvtári menedzsment és marketing).

Csajbók Edit a könyvtárépítéssel ad részletes és jól eltalált bevezető jellegű áttekintést. A tanulmány történeti dimenzióba is helyezi a témát, miközben a jelen trendekre is fókuszál. A könyvtárépítéssel mint egy sokjelentésű diszciplínát mutatja be, s utal rá, hogy ez jóval több annál, mint csupán az építészeti megoldások összessége. A társadalmi, felhasználói igények, a könyvtár funkciói az évszázadok során alapvető változásokon mentek keresztül. A jól megválasztott építészeti megoldások pedig az ezen igényekre adott válaszok hű tükréiként is felfoghatóak. Történeti értelemben átláthatóvá teszi a könyvtárak társadalmi funkcióváltásait, könyvtárügyi elméleteit, szemléleteit. A jelenben pedig a kurrens igényekre kell reflektálniuk. A tanulmány helyesen feltárja azt is, hogy egyesek igen bíznak a könyvtárnak mint közösségi térnek a jövőjében, míg a kis helyigényű digitális archívumról szóló fejtegetések pont a közösségi térre vonatkozó társadalmi igényt tagadják. Mindenesetre a bemutatott példák szerencsére, nem a létező társadalmi elvárások hiányára mutatnak rá.

Simon Eszter és *Kamocsa Gábor* is a korszerű könyvtárakkal kapcsolatos felhasználói elvárásokra fókuszál, az egyetemi hallgatók mint fontos felhasználói célcsoport kapcsán. Igen jó nemzetközi forrásválogatással tekintik át a brit, amerikai és német vizsgálatok eredményeit a hazai helyzetelemzés mellett. A tanulmány legfőbb üzenete egybeesik a recenzens szubjektív európai tapasztalataival. A virtuális szolgáltatásokra, a könyvtár fizikai gyűjteményére, s közösségi tereire egyaránt igény mutatkozik e célcsoport részéről. A közösségi találkozási alkalmak, a személyre szabott szolgáltatások a fizikai térben ugyanúgy kulcsai a sikeres könyvtárnak, mint az elektronikus szolgáltatások fejlesztése. A tanulmány arra is igen helyesen rámutat, hogy habár első látásra könnyűnek tűnik egy felhasználói igényfelmérést megszervezni, de az ördög mindig a részletekben van. Az eredmények nem megfelelő értékelése, értelmezése pedig tévutakra és a szűkös anyagi erőforrások nem felhasználóbarát, kevésbé hatékony elköltéséhez vezethet.

Bencze Eszter igen rövidre fogta tanulmányát, pedig a téma hosszabb kifejtést is megérdemelt volna (s itt utalok akkor vissza a kissé túldimenzionált pályázati fejezetre). Nálunk még mindig igazán nehezen nyer teret az a megállapítás, hogy a könyvtárak eredményessége nagymértékben függ a vezetők habitusától és vezetési stílusától. Mintha ezt a témakört az erős tabu és félelem légköre lengené a legtöbbször körül a hazai nyilvánosságban, amennyiben ezeket a megállapításokat egy adott konkrét intézmény esetére próbálnánk meg lefordítani.

A szerző számot vet olyan szervezeti kihívásokkal, amit a belső hangulat, személyi kérdések, a nem megfelelő munkakörülmények okoz. Elemzése igen friss szemléletű, s megfelelő ízelítőt ad azokról a szervezeti lépésekről, praktikákról melyek segítségével egy könyvtárvezető szakmai kompetencián, elismertségen alapuló hatalommal bírhat. Annak kimondása, hogy több intézményben e megközelítés helyett a pusztán hatalmi pozíció legitimál, s a vezetői képességek hiánya a legnagyobb gond, igen szükséges tabu-

döntő megállapítás. Most már csak arra lenne szükség, hogy az ebben a publikációban megfogalmazott tanácsok alapján (is) végre oldódjon a kiszolgáltatottságon alapuló félelem. Nyílt párbeszéd kezdődhessen a jó vezetői képességek természetéről és a szükséges változtatásokról, minél több érintett intézményben.

Takács Dániel záró tanulmánya igen jó példa arra, hogy a megfelelően kiválasztott illusztrációk többet érnek ezer szónál. A rövid ismertető és a képanyag a könyvtári marketing kurrens jelenségeit mutatja be. Megállapításai igen jól összezsengenek a fejezet előző tanulmányai-val a digitális s fizikai könyvtári térhez kötődő szolgáltatások fejlesztése, s azok népszerűsítése terén. Központi elemként jelenik meg a talákonyság, a felhasználói közösség bevonása, a sokféle digitális technikai platformon való megjelenés, s új szolgáltatások bevezetése.

Konklúzió

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a kötet a kisebb hiányosságok ellenére is igen jó bemutatkozási lehetőséget nyújt a fiatal szakemberek számára. Szélesre tárja annak a lehetőségét, hogy az ELTE szaktanszékén folyó szemináriumi műhelymunka eredményeit a tágan értelmezett szakmai közösség is kamatoztathassa. A recenzens őszintén reméli, hogy e publikáció csupán ígéretes kezdeti lépés, és a további szakmai generációk első szakmai publikációs erőfeszítései is hasonló módon bemutatásra kerülnek majd. Nagyon fontos ez nem csupán az akadémiai élet, hanem a szélesebb szakmai nyilvánosság számára. Folytonos szakmai (ön)reflexióra adhat lehetőséget, szembesít a fiatal pályakezdő generáció szakmai témaválasztásaival, s megközelítésmódjaival. Mindezekre tekintettel tehát a fent említett megszorítások mellett is jó szívvel ajánlom minden szakmabeli figyelmébe a kötet böngészését, olvasását.

Németh Márton

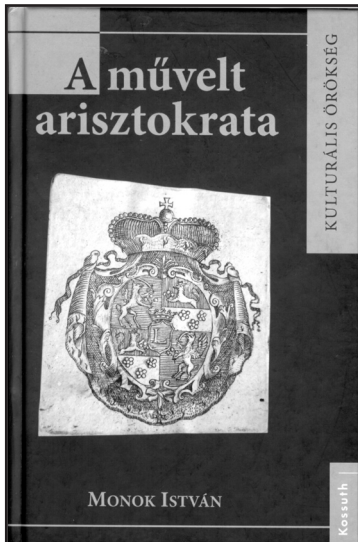

Különleges bibliák a szegedi Somogyi-könyvtárban

Különleges Szentíráskiadások találhatóak a Somogyi-könyvtár gyűjteményében, melyeket a Nemzetközi Bibliikus Konferencia részvevői tiszteletére válogattak össze a szakemberek. A magyar nyelvűek mellett többek között latin, görög, cseh francia, angol, lengyel, horvát és kínai köteteket is megcsodálhatnak a Somogyi-könyvtárba ellátogatók.

(Forrás: Városi Televízió, Szeged, 2013. aug. 30.,

http://vtszeged.hu/hun/s_news/i_egyhazi_hirek_14/i_kulonleges_bibliak_a_somogyi_konyvtarban_10639)

MONOK István

A művelt arisztokrata : a magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században / Monok István.– Budapest : Kossuth ; Eger : EKF, 2012. 470 p. (Kulturális örökség, ISSN 2063-5257)

ISBN 978-963-09-7051-8

Milyen könyveket gyűjtöttek és olvastak a magyarországi főnemeselek?

Ízelítő a régi magyar könyves kultúra 16–17. századi örökségéből

Az 1526. évi vesztes mohácsi csata következményeként három részre szakadt ország fővárosa, Buda török kézre kerülésével együtt megszűnt a központi hatalom a királyi Magyarországon. Ennek hosszú évszázadokon át igen komoly hatása volt a hazai műveltség alakulása szempontjából is. Mivel a magyar kultúra számára a királyi udvar összefogó, irányító centrumként már nem létezett, ezért a kulturális élet irányítását a megszűnt központ helyett egyes főúri udvarok vették át és látták el. Az egyházi élet támogatása mellett birtokközpontjaikban iskolákat hoztak létre és működtettek, illetve esetenként nyomdákat is alapítottak, ekképpen megőrizve és támogatva a magyarországi könyves műveltséget a 16–17. század során.

Átfogó, összegző tanulmánykötetében a szerző, *Monok István* ennek, a magyarországi kultúra irányításában és gondozásában meghatározó szerepet betöltő főnemességnek a könyves műveltségét, könyvgyűjtési, valamint olvasási szokásait mutatja be. A tanulmánya megírásához nélkülözhetetlen adatok döntő részét a több évtizede a szegedi tudományegyetem keretében még a *Keserű Bálint* irányításával megindított tudományos műhelynek Monok István saját közreműködésével is végzett levéltári forráskutatásai szolgáltatták. E szellemi központ az archívumokban feltárt részeredményeket az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* sorozat keretében több mint két évtizeden át számos kötetben publikálta.

A tanulmánykötet megvalósulását a levéltári források (hagyatéki leltárak könyvösszeírásai, könyvvásárlási számlák, olvasási szokásaikat megőrkítő családi, valamint kortársakkal folytatott levelezések, stb.) mellett a Monok István tanítványaiként számon tartott, mára maguknak elismerést kivívó fiatal kutatói generáció tagjai (*Farkas Gábor Farkas*, *Viskolcz Noémi*, *Zvara Edina*) ugyancsak segítettek, akik igen fontos feltáró kutatásokat végeztek, illetve

végeznek napjainkban is az egykor létezett főnemesi könyvtári gyűjtemények rekonstruálásának érdekében. Az eredeti tulajdont igazoló ex librisek, dedikációk, possessor bejegyzések révén azonosíthatók az egykor összetartozó, de mára már szétszóródott főnemesi bibliotékák. A vizsgálat tárgyát adó azonosított főnemesi könyvtárakhoz köthető könyvekben ugyanis seregni olyan kéziratos bejegyzés található, amely egykori tulajdonosaik olvasási szokásairól és könyvtárépítő tevékenységéről úgyszintén felbecsülhetetlen, értékes információkat őriztek meg az utókor számára. A szerző ugyanakkor kiemelten hangsúlyozta, hogy az évtizedek alatt összegyűjtött hatalmas adatmennyiség ismerete ellenére a magyarországi arisztokrácia olvasási szokásának és könyvgyűjtési gyakorlatának valós megítélése több ok miatt nem lehet teljes. A tárgyyszerű jellemzést akadályozta többek között, hogy a főrangú családok nem mindegyikének maradt fenn a könyvtára, és e gyűjtemények történetére vonatkozó levéltári források sem ismeretesek (pl. az *Erdődy* és a grófi rangot elért *Listi* család könyvtára). Továbbá ma már nem rekonstruálható minden, egykor biztosan létező magyarországi főnemesi könyvtár gyűjteménye eredeti állapotában.

A tanulmánykötet felépítése tematikailag két nagy egységre osztható. Az első a 16–17. századi magyarországi arisztokrácia könyves műveltségének általános jellemzését adja. Három kisebb, önálló fejezetben tárgyalja a magyarországi nemesi udvari könyvkultúra jellemzőit, betekintést ad forrásaiba, amelynek tipológiai sajátosságát karakterizálja. Végül a magyar királyi udvari könyvtárnak, a Corvinának és az erdélyi fejedelmi udvari könyvtárának tragikus pusztulását ismerteti.

Az arisztokrata családok könyves kultúrájának jellemzésekor általános érvényű megállapítása, hogy könyvgyűjteményeik nagyságát és összetételét erősen befolyásolta birtokaik jövedelmi viszonya. E gyűjtemények kiépítésének ugyanakkor nem kedvezett a nyugat-európai összehasonlításban lényegesen kisebb hazai könyvmegjelenés és könyvkereskedelmi forgalom.

Monok István a főnemesi könyvgyűjteményekre vonatkozó források elemzésekor megállapítja, hogy e gyűjtemények esetében, tekintettel méretükre, ritka kivétellel készültek katalógusok. Állományukat legtöbbször a peres eljárások során, végrendeletek, árvaügyi iratok, vagyonekbejegyzések, árverések során készített összeírásokból lehet rekonstruálni. De ugyancsak fontos információk lelhetők fel a könyves utalásokat tartalmazó korabeli levelezésekben is. Kiegészítésképpen itt szeretnénk felhívni a figyelmet a következő utalásra, amely a könyves szakirodalom figyelmét elkerülte. Nevezetesen a hányatott sorsú debreceni nyomdásznak és könyvkötőnek, *Töltési Istvánnak* Thököly Imre udvari emberéhez, *Lángh János*hoz 1685. április 30-án írt soraira (Magyar Könyvszemle 1896, 175–177, közölte Illésy János). Ebből megtudható, hogy Caspar Neumann boroszlói pap *Minden imádságok veleje* című művének (Sztripszky I 2116/323) nagy valószínűséggel a Lángh János általi magyar nyelvű fordítását Töltési István 200 példányban kinyomtatta, amellyel ígéretének megfelelően május 5-ére elkészült. Továbbá a fordító Lángh János kérésének megfelelően ajánlotta magát, mint könyvkötő: „*szolgálhatok abban is kigyelmednek; kegyelmes urunknak levelében kíván kegyelmed egyet, aranyossan beköthetek...*”, vagyis Töltési a kinyomtatott mű egy példányát díszes, aranyos kötésben minden bizonnyal elkészíthette a „*fegyverben lévő magyarság fő generálisa*” részére. A feltételezhetően *Thököly Imre* anyagi támogatásával megjelentetett könyv valószínűsíthetően bekerült az egykor létezett Thököly-féle könyvgyűjteménybe. Figyelmet érdemlő adatot tartalmaz még a *Csűrös Ferenc* által 1909 és 1911 között, a Történelmi Tárbán nyomtatásban megjelentetett *Debreceni Diarium*. Az 1680. január 6. és 1685. március 27. között íródott kézirat fontos, olykor részletes napi adatokat közöl a civisvárossal kapcsolatos történésekről. Az 1682. december 9-i bejegyzés Thököly Imre magyar bibliakiadási szándékáról, valamint mecénási szerepéről őrzött meg információkat: „*Azonban azt is írja ő Nagysága, hogy ugy hallotta volna ő Nagysága,*

hogy üdvözült Csipkés Komáromi György úr versiója szerint az magyar Bibliát ki akarnák nyomtatni az város neve alatt, melytől ő Nagysága bennünket arceál, mivel ő Nagysága akarván kinyomtattatni, ki versioja szerint, még előttünk nem constal (Történelmi Tár 1910, 372).

Monok István tanulmánykötetének második nagy egysége a vonatkozó, fennmaradt források felhasználásával 23 főnemesi család könyvtárának olvasási szokásait, könyvtáraiknak összetételét, a kultúra támogatásában játszott szerepét mutatja be részletekbe menő aprólékossággal. Egyúttal e főnemesi birtokközpontokban egykoron folyó kulturális tevékenység korpét is gondosan megrajzolja. Az ismertett közel kéttucat arisztokrata család a nyugat- és a felső-magyarországi területeken birtokkal rendelkező főnemességet reprezentálja. A partiumi főrangú könyvgyűjtemények forrásadat hiánya miatt, míg az erdélyi főnemesi családok könyvtárainak ismertetése a hatalmas adatmennyiség okán maradhatott ki a mostani kötetből. Monok István jelen munkájában tudatosan a főnemesi származású főpapok könyvgyűjteményeinek taglalására úgyszintén nem tér ki most.

A szerző vizsgálódása nem csupán a maguknak hírnevet szerző főrangú családtagokra terjedt ki, hanem lehetőség szerint e főúri családok könyves műveltségének generációkon átívelő szerepét is szemléltette. Ekképp nemcsak a 16. század második negyedében a sárvár-újszigeti nyomdát alapító *Nádasdy Tamás* kultúraépítő tevékenységét ismerheti meg az olvasó, hanem a 16–17. század fordulóján a rekatolizáció ellen nyomtató *Johannes Manlius* kiadványait anyagilag támogató fiának, *Nádasdy Ferenc*nek a működését, majd az unoka *Nádasdy Pál*, végül a dédunoka, a katolikus hitre visszatérő *Nádasdy Ferenc*nek immár a katolicizmus szolgálatára Pottendorfbán és Lakompakon nyomdát alapító ténykedését is. A családtagok mellett vizsgálta e főúri központok „teljes szellemi erőterét”, az udvari alkalmazottak, papok, tanítók könyveit, olvasmányait, akik bizonyára használták e főnemesi könyvgyűjteményeket, és befolyásolhatták is állományuk milyenségét. A *Nádasdy*ak mel-

lett ugyan ilyen módon vizsgálta a nagy múltú, befolyásos főnemesi családok többek között a *Batthyány* család, az alsólendvai *Bánffy*ak, a *Zrínyiek*, az *Esterházy*ak, a *Thurzók*, a *Pálffy*ak, a *Balassák*, a *Révay*ak, a *Forgáchok*, a *Rákóczi*ak, a *Thököly*ek olvasási szokásait, könyves műveltségét.

Összegzőképpen megállapította, hogy az ország sorsát befolyásoló arisztokrata családok tagjai a kortárs európai nemességhez hasonló műveltséggel rendelkeztek. Az olvasás útján elsajátított tudásuk segítette őket a felelősségteljes döntések meghozatalában. A központi hatalom meggyengülését követően birtokközpontjaikban kiépítették azt az intézményrendszert, amely a korszerű műveltség elsajátításához nélkülözhetetlen volt. Támogatták a birtokaikon működő egyházakat, iskolákat, és nyomdákat alapítottak, valamint könyvtárakat létesítettek.

Monok István akadémiai disszertációjának nyomtatásban most megjelent tanulmánykötete igen fontos kézikönyv a magyarországi művelődéstörténet 16–17. századi megismeréséhez. Átala pontosabb képet kapunk a tárgyalt korszak magyarországi műveltségének állapotáról. A régi magyar könyves kultúra örökségének megőrzése érdekében remélhetőleg a megjelölt korszak főnemesi könyvtáiról, tulajdonosaik olvasási szokásairól meglévő tudásunk a teljesség igényével a nem távoli jövőben tovább bővíthet, és hamarosan kézbe vehetjük a még hiányzó, most nem publikált erdélyi főnemesi családok és az arisztokrata származású főpapok olvasmányműveltségét ismertető köteteket is. A tanulmánykötetet hatalmas, majdnem 1300 tételes szakirodalmi hivatkozás, valamint a korszak könyves műveltségét bemutató, felhasznált szakirodalmi összeállítás, bibliográfia egészíti ki. A *Függelékben* közölt szakirodalmi apparátus a korszak egyház-, irodalom- és művelődéstörténeti kutatása számára nélkülözhetetlen segédlet. Az adatokban igen bő tanulmánykötet használatát személy- és helynévmutató segíti.

Bánfi Szilvia

Könyvtári Intézet **Könyvtártudományi Szakkönyvtár**

1014 Budapest, Szent György tér 4–6.
(Budavári Palota F épület)

Levélcím: 1827 Budapest,

Telefon: 224–3795 (szerkesztőség),
224–3725 (tájékoztatás)

Hol keresse a hálózaton számítógépes szolgáltatásainkat?

— 2013. szeptember —

(Az URL-ek esetleges változásairól folyamatosan hírt adunk)

a Könyvtári Intézet

honlapja:

<http://ki.oszk.hu>

a szakkönyvtár honlapja:

<http://ki.oszk.hu/konyvtar>

az online katalógus (LibriVision):

<http://nektar.oszk.hu>

**könyvtárközi kölcsönzés, dokumen-
tum-szolgáltatás:**

kszk@oszk.hu

MANCI, THES adatbázis:

<http://w3.oszk.hu/manci.htm>

**ProQuest Library Science
adatbázis**

(helyben használható)

Könyvtári Figyelő:

<http://ki.oszk.hu/kf>

HUMANUS adatbázis:

[http://www.oszk.hu/humanus/
konyvtartud/konyveskonyvtartud.html](http://www.oszk.hu/humanus/konyvtartud/konyveskonyvtartud.html)

EPA-HUMANUS-MATARKA

közös kereső:

<http://ehm.ek.szte.hu/ehm>

online tájékoztatás

a LibInfo keretében:

<http://libinfo.oszk.hu>